

ПОЕЗИЯТА НА ЯРОСЛАВ САЙФЕРТ В ПРЕВОД НА СЛАВЯНСКИ ЕЗИЦИ

Включените в рубриката „Преводачески ракурси“ стихотворения на Ярослав Сайферт представят различни етапи от дългия творчески път на поета и са сред най-емблематичните му произведения. Успоредяването на различни езикови варианти на едни и същи поетически текстове представлява богат ресурс за съпоставяне на различни преводачески стратегии и интерпретации и би събудило интерес както у тези, които са се посветили на тази интеркултурна мисия, така и у изследователите в областта на теорията на превода.

Изданията на Сайферт на славянски езици ни дават основание да опровергаем циркулиращата в културното пространство теза, че интересът към неговата поезия се появява едва след като е удостоен с Нобелова награда през 1984 г. В Полша например първата книга с негови стихотворения – дело на колектив от преводачи, се появява още през 1961 г., т.е. във времето, когато Сайферт е в немилост: наистина за стихосбирката си *Мама (Maminka, 1954)* получава високо литературно отличие, но то до голяма степен е в резултат на високата читателска оценка, която принуждава литературната критика да реагира адекватно. Хронологията на неговото творчество показва, че след 1945 г. той създава предимно поезия за деца по картини на любими художници, като Микулаш Алеш и Йозеф Лада. Причина за тази негова ориентация към поезията за деца е тежката присъда, която официалната литературна критика произнася за *Песен за Викторка (Piseń o Viktorce, 1950)*.

Споменатото първо полско издание на Сайфертова поезия (Сайферт 1961) е под съставителството на Янина Бжостовска, която участва и като преводач заедно с Юзеф Чехович, Лудмила Марианска, Артур Миенджижецки и Арнолд Слуцки. Включени са стихотворения както от *Мама*, така и от по-ранната лирика на Сайферт. Книгата е преиздадена в годината, в която Сайферт получава Нобелова награда, и е последвана от още три полски издания (Сайферт 1986, 1990, 1997). Сред новото поколение полски преводачи на Сайферт се открояват имената на Юзеф Вачков, Адам Влодек, Анджей Чибор-Пиотровски, Мариан Гжешчак и Лешек Енгелкинг¹.

¹ Лешек Енгелкинг е представен като поет в сп. „Славянски диалози“ (IV, 2007, 8, 101 – 108) в превод на Йорданка Трифонова.

Българската преводна рецепция също е сред най-ранните и се проявява много преди Сайферт да получи световно признание. Като имаме предвид издателската конюнктура у нас през 60-те години, няма как да не направи впечатление фактът, че първата книга със стихове на Сайферт у нас излиза през паметната за Чехословакия и за целия демократичен свят 1968 година. Творческият екип е представен от имена, знакови за българската рецепция на чешката поезия: Григор Ленков в ролята на редактор и преводачите Вътьо Раковски и Димитър Стефанов. Част от включените стихотворения присъстват и в споменатото полско издание от 1961 г., което показва сходство на естетическите критерии. В българското издание *И пак е пролет* обаче са представени и стихотворения от последните към онзи момент стихосбирки на Сайферт – *Концерт на острова* (*Koncert na ostrově*, 1965) и *Отливане на камбани* (*Odlévání zvonů*, 1967), които представляват важен обрат в поетиката му. Сайферт, който до онзи момент е бил известен като поет на лирико-мелодичната тоналност и на метафоричната игра, с *Концерт на острова* дава глас на своето тревожно светоусещане и започва да създава поезия, която резонира преди всичко с екзистенциалните дисонанси. Сътвореното от Сайферт през 60-те години засилва напрежението между него и официалните литературни среди. В този смисъл началото на неговата българска рецепция би трябвало да се оценява като важно събитие, което разкрива съществени и недостатъчно проучени страни на литературната ситуация у нас.

Стихотворенията, преведени в по-голямата си част от Вътьо Раковски, са включени в следващото българско издание на Сайферт – *Цялата красота на този свят* (1986), но към тях са добавени и преводи на стихотворения от по-късните стихосбирки на чешкия нобелист. Не бива да се омаловажава фактът, че още по време на комунистическия режим поет, който е критикуван от Съюза на чехословашките писатели и който е подписал „Харта 77“, е издаван у нас два пъти. Несъмнено основна заслуга за това има Вътьо Раковски. В негов превод излиза през 2001 г. и най-непокорната стихосбирка на Сайферт – *Обелискът на чумата* (*Morový sloup*, 1977), в която са включени стихотворения, създадени в периода от 1968 до 1970 г., т.е. в годините след погрома на Пражката пролет. Гражданската позиция на поета, отчаянието от безизходната ситуация, метафорично изразеното откровение, че „всеки крачи към своята пропаст“ – дълбокото небе и гроба, но „гробът е по-дълбок“, цялата мрачна гама, в която има и мимолетни радости, и красота, но само като следи от спомени или приведения, са причина най-напред стихотворенията да се появят в навечерието на 1973 г. в пражкия са-

миздат, а през 1977 г. да бъдат издадени вече в пълния си обем в Кьолн. През 1981 г. излиза първото официално издание на стихосбирката в „Ческословенски списовател“, но дори и следващото издание, публикувано след връчването на Нобеловата награда, е в цензурирана версия. Подобна е съдбата на мемоарната книга *Цялата красота на този свят*, която е отхвърлена от същото издателство и бива подготвена от пражкия самиздат „Ческа експедице“, но при една милиционерска акция целият тираж е унищожен, поради което е публикувана най-напред в чужбина. Година по-късно излиза в „Ческословенски списовател“, но отново в цензурирана версия. Най-напред в самиздат, след това в чужбина и едва накрая – в родината, е пътят, който изминават и други поетически книги на Сайферт от 70-те години, например *Чадър от Пикадилли* (*Děštník z Piccadilly*, Мюнхен, 1979). Ето защо е важно да подчертаем, че българското издание с избрани стихотворения и мемоарни есета *Цялата красота на този свят* съдържа текстове от забранените книги на Сайферт, но подборът им, както и имагинативната поетика и метафориката на поетическия изказ правят възможно те въпреки българската цензура да стигнат до българския читател.

Година след това българско сборно издание с произведения на Сайферт излиза и първото руско книжно издание – *Прощание с весной* (1987, под съставителството на Светлана Шерлаимова и с участието на колектив от преводачи: Ю. Кузнецов, М. Павлова, И. Гурова и др.). Заглавието е взето от стихосбирката *Пролет, сбогом* (*Jaro, sbohem*, 1937) и задава общата лирическа тоналност на руското представително издание на Сайферт. Включените там стихотворения са дадени в хронологическа последователност, тъй като са групирани според тяхната принадлежност към отделните стихосбирки: от дебютната *Град в съзвучие* (*Město v slzách*, 1921) до последната – *Да бъдеш поет* (*Býti básnikem*, 1983). От *Обелискът на чумата* внимателно е подбрано само финалното стихотворение, с което поетът казва сбогом на света, завършвайки със стиха: „Вярвам, че да търсиш красиви думи, / е по-хубаво, / отколкото да убиваш“².

Прави впечатление, че сръбската рецепция на Сайферт (нямаме предвид публикувани преводи в периодиката) сякаш закъснява. Първата книга с негови избрани стихотворения излиза едва през годината, в която му е връчена Нобеловата награда (Сайферт 1984). Неин инициатор и преводач (заедно с Иван В. Лалич) е Яра Рибникар, която е от чешки произход и интересите ѝ в областта на литературата по естествен начин я отвеждат към поезията на Сайферт. Само ще вметнем, че

² Цитатът е по превода на Вьтъ Раковски (Сайферт 2001: 66).

тя е била сред активистите на Съюза на югославските комунисти, което навярно е повлияло и върху избора на стихотворенията. Все пак сред тях е *Викът на страшилищата* от *Обелискът на чумата*, но пълен превод на тази стихосбирка прави Александар Илич (Сайферт 2014) – професор по литература в Белградския университет и посланик на Сърбия и Черна гора в Чешката република (2001 – 2005). Очевидно сръбската рецепция (за разлика от полската и руската) разчита предимно на творческата инициатива на отделни личности, както впрочем е и у нас в лицето на Вьтьо Раковски. Ограниченото представяне на Сайферт на хърватски и на словенски език се обяснява с това, че културната и издателската политика на бивша Югославия са покривали цялата територия.

След този кратък обзор, който, надяваме се, не пропуска важни книжни издания на Сайферт, публикувани в славянския свят, или поне може да бъде допълнен с приложения списък по-долу, следва да отбележим, че най-мощно и с участието на колектив от преводачи Сайферт е представен на полски език. Чест прави обаче на българската преводна рецепция, че е сред най-ранните и че осъществява – благодарение най-вече на отдадената преводаческа работа на Вьтьо Раковски – многопластово присъствие на Сайфертовата поезия у нас, при това въпреки неблагоприятния и за Сайферт, и за българския литературен живот социокултурен контекст.

Представените в превод на различни славянски езици стихотворения са, както следва: чешките текстове са от *Dila Jaroslava Seiferta* (I – XV. Praha: Akropolis, 2001 – 2015), българските – от Сайферт 1986а и Сайферт 2001, полските – от Сайферт 1990, сръбските – от Сайферт 1984 и Сайферт 2014, руските – от Сайферт 1987.

ЛИТЕРАТУРА

- Сайферт 1961:** Seifert, J. *Liryki*. Wybrała Janina Brzostowska. Warszawa: Państwowy instytut wydawniczy, 1961.
- Сайферт 1968:** Сайферт, Я. *И пак е пролет. Избрани стихотворения*. Превод от чешки: Вьтьо Раковски, Димитър Стефанов. София: Народна култура, 1968.
- Сайферт 1983:** Сайферт, Я. *Чумав столб: 1968 – 1970*. Скопје: Македонска књига, 1983.
- Сайферт 1984:** Сайферт, Я. *Изабрane песме*. Izbor i pogovor: Јара Рибникар. Превели Јара Рибникар и Иван В. Лалић. Београд: Српска књижевна задруга, 1984.
- Сайферт 1986а:** Сайферт, Я. *Цялата красота на този свят. Поезия и спомени*. Съст.: Властимил Маршичек. Превод от чешки: Вьтьо Ра-

- ковски, Димитър Стефанов, Соня Каникова, Атанас Далчев. Предговор: Вьтъ Раковски. София: Народна култура, 1986.
- Сайферт 1986б:** Seifert, J. *Liryki Poezje wybrane*. Przełożył Józef Waczków: Poświę Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1986.
- Сайферт 1987:** Сейферт, Я. *Прощание с весной: избранная лирика*. Составление и предисловие Св. Шерлаимовой. Москва: Радуга, 1987.
- Сайферт 1988:** Sajfert, J. *Sve lepote sveta*. Preveo s češskog Milan Čolić. Gornji Milanovac: Dečje novine, 1988.
- Сайферт 1990:** Seifert, J. *Odlewanie dzwonów*. Wyboru dokonał Adam Włodek. Przełożyli Leszek Engelking et al. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1990.
- Сайферт 1997:** Seifert, J. *Liryki Być poetą: wybór liryków*. Wybrał i wstępem poprzedził Józef Waczków. Przełożył Józef Waczków et al. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1997.
- Сайферт 1999:** Seifert, J. *Bachov koncert*. Prijevod: Miroslav Čihak. Zagreb: [s.n.], 1999.
- Сайферт 2001:** Сайферт, Я. *Обелискът на чумата*. Превод от чешки: Вьтъ Раковски. София: ИА „А^{6с}“, 2001.
- Сайферт 2014:** Seifert, J. *Stub kuge*. Pogovor, prevod i napomene Aleksandar Ilić. Beograd: Mali vrt, 2014.

Жоржета Чолакова